

УДК 342.95

DOI <https://doi.org/10.32850/LB2414-4207.2020.17.27>

ІНСТИТУЦІЙНА СИСТЕМА ОРГАНІВ УПРАВЛІННЯ, ЯКІ ЗАБЕЗПЕЧУЮТЬ ДЕРЖАВНИЙ ЗАХИСТ ПРАЦІВНИКІВ СУДУ І ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ, ЇХ БЛИЗЬКИХ РОДИЧІВ

Петрішак Ігор Васильович,
здобувач кафедри адміністративного
та господарського права
(Запорізький національний
університет, м. Запоріжжя, Україна)

Статтю присвячено висвітленню питань, пов'язаних із визначенням інституційної системи органів управління, які забезпечують захист працівників суду і правоохоронних органів, їх близьких родичів. Визначено, що основним нормативно-правовим актом, який визначає коло державних органів, які приймають рішення про вжиття спеціальних заходів із забезпечення безпеки, здійснюють заходи із забезпечення безпеки (забезпечують безпеку), здійснюють контроль за виконанням законодавства про захист працівників суду і правоохоронних органів, їх близьких родичів, є Закон України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів». Здійснено аналіз положень цього закону, в результаті чого на підставі повноважень виокремлено такі групи суб'єктів, які забезпечують державний захист працівників суду, правоохоронних органів та їх близьких родичів, а саме: 1) суб'єкти, які приймають рішення про вжиття спеціальних заходів із забезпечення безпеки; 2) суб'єкти, які здійснюють спеціальні заходи із забезпечення безпеки (забезпечують безпеку) працівників суду і правоохоронних органів, їх близьких родичів; 3) суб'єкти, які здійснюють контроль за виконанням законодавства про захист працівників суду і правоохоронних органів, їх близьких родичів.

Визначено, що інституційна система органів управління, які забезпечують державний захист працівників суду і правоохоронних органів, їх близьких родичів є широким поняттям і включає: а) суб'єктів публічної адміністрації, які визначають основні напрями державної політики у сфері державного захисту, забезпечують розроблення й ухвалення законів, розподіляють функції між органами виконавчої влади, координують їх діяльність, здійснюють і забезпечують ефективну реалізацію державної політики; б) суб'єктів, які ухвалюють рішення про вжиття спеціальних заходів із забезпечення безпеки; в) суб'єктів, які вживають заходів із забезпечення безпеки; г) суб'єктів, які здійснюють контроль над виконанням законодавства про захист працівників суду і правоохоронних органів та їх близьких родичів.

З урахуванням того, що державний захист працівників правоохоронних органів та суду є функцією держави, що належить до механізму забезпечення законності та нормального функціонування судових та правоохоронних органів, обґрунтовано, що основною особливістю системи суб'єктів адміністративно-правового забезпечення державного захисту є те, що один і той самий суб'єкт є одночасно тим, який забезпечує можливість здійснення державного захисту і який має право на державний захист.

Ключові слова: державний захист, система, працівник, суд, правоохоронний орган, суб'єкти.

**INSTITUTIONAL SYSTEM OF GOVERNING AUTHORITIES
PROVIDING STATE PROTECTION OF COURT EMPLOYEES
AND LAW ENFORCEMENT AUTHORITIES, THEIR RELATED**

Petrishak Ihor Vasylovych,
PhD Student at the Department
of Administrative and Economic Law
(Zaporizhzhia National University,
Zaporizhzhia, Ukraine)

The article covers issues related to the definition of the institutional system of governing bodies that provide protection for court and law enforcement officers and their close relatives. It is determined that the main normative legal act, which determines the range of state bodies that make decisions on taking special security measures; carry out security measures (ensure security); exercise control over the implementation of legislation on the protection of court and law enforcement officers, their close relatives is the Law of Ukraine "On State Protection of Court and Law Enforcement Officials". The analysis of the provisions of this law was carried out, as a result of which the following groups of subjects providing state protection of court employees, law enforcement agencies and their close relatives were singled out, namely: 1) subjects making decisions on taking special measures to ensure security; 2) entities that carry out special security measures (ensure the security) of court and law enforcement officers, their close relatives; 3) entities that monitor the implementation of legislation on the protection of court and law enforcement officers, their close relatives.

It is determined that the institutional system of governing bodies that provide state protection of court and law enforcement officers, their close relatives is a broad concept and includes such institutions as: a) public administration entities that determine the main directions of state policy in the field of state protection; ensure the development and adoption of laws, distribute functions among the executive authorities, coordinate their activities, implement and ensure the effective implementation of public policy; b) entities that make decisions on taking special security measures; c) entities that implement security measures; d) entities that monitor the implementation of legislation on the protection of court and law enforcement officers and their close relatives.

Given that the state protection of law enforcement officers and the court is a function of the state, which belongs to the mechanism of ensuring the legality and proper functioning of judicial and law enforcement agencies, it is justified that the main feature of the system of administrative and legal support of state protection is that and the same entity will be both the one that provides the possibility of state protection and the entity that has the right to state protection.

Key words: state protection, system, employee, court, law enforcement body, subjects.

Актуальність теми дослідження. Національна судова сфера та система правоохоронних органів перебувають у динамічному розвитку. В Україні продовжуються реформи та реорганізаційні зміни. За декілька останніх років створено низку нових органів, як-от Національне антикорупційне бюро України, Державне бюро розслідувань, Агентство з розшуку та менеджменту активів, Вищий антикорупційний суд України, Вищий суд із питань інтелектуальної власності та ін. Деякі з державних органів зазнали реорганізації: Державну фіскальну службу перетворено в Державну митну службу України та Державну податкову службу, Адміністрацію Державної кримінально-виконавчої служби України – в Департамент із питань виконання кримінальних покарань.

З огляду на зазначене, актуальним є проведення дослідження функціонування інституційної системи органів управління, які забезпечують захист працівників суду і правоохоронних органів, їх близьких родичів.

Аналіз останніх досліджень. Окремі аспекти правового статусу судових та правоохоронних органів, державного захисту висвітлювали у своїх роботах такі вчені, як В.Б. Авер'янов, О.М. Бандурка, М.Н. Берідзе, О.І. Безпалова, І.В. Бойко, Ю.П. Битяк, І.П. Голосніченко, С.В. Ківалов, Т.О. Коломоєць, В.К. Колпаков, О.В. Кузьменко, О.С. Золотніков, Д.В. Приймаченко, В.В. Прокопенко та ін. Водночас значна кількість проблемних питань, пов'язаних із функціонуванням інституційної системи органів управління, які забезпечують державний захист працівників суду і правоохоронних органів, їх близьких родичів, залишається ще не вирішеною, що додатково свідчить про актуальність обраної теми дослідження.

Метою статті є виокремлення кола осіб, які забезпечують державний захист працівників суду та правоохоронних органів, їх близьких родичів.

Виклад основного матеріалу. Від ефективності діяльності органів, які забезпечують державний захист суддів і працівників правоохоронних органів, їх близьких родичів, залежить стан реалізації та дотримання додаткових гарантій, які встановлені національним законодавством для окремих категорій працівників та членів їх сімей, напрям роботи яких є особливо небезпечним та пов'язаним із різними ризиками.

Головною метою здійснення діяльності щодо забезпечення державного захисту працівників суду і правоохоронних органів, їх близьких родичів є попередження вчинення порушень, які посягають на здоров'я, життя або майно цих осіб.

Із позиції методології дослідження поняття інституційної системи органів управління, які забезпечують державний захист працівників суду і правоохоронних органів, їх близьких родичів, базовими є категорії системного підходу, насамперед поняття системи. Система може бути визначена як сукупність закономірно впорядкованих, взаємопов'язаних елементів, кожен із яких є внутрішньою одиницею цієї сукупності, що у взаємодії з іншими елементами утворює систему як ціле з наявною відповідною структурою та здатністю до саморозвитку. Структурний аспект системного дослідження передбачає з'ясування елементів системи, а також установлення зв'язку між ними. Взаємодія елементів системи спрямована на збереження системи, здійснення її головної функції [1, с. 28].

Інституційна система органів управління, які забезпечують державний захист працівників суду і правоохоронних органів, їх близьких родичів, є широким поняттям і включає: а) суб'єктів публічної адміністрації, які визначають основні напрями державної політики у сфері державного захисту, забезпечують розроблення й ухвалення законів, розподіляють функції між органами виконавчої влади, координують їх діяльність, здійснюють і забезпечують ефективну реалізацію державної політики; б) суб'єктів, які ухвалюють рішення про вжиття спеціальних заходів із забезпечення безпеки; в) суб'єктів, які вживають заходів із забезпечення безпеки; г) суб'єктів, які здійснюють контроль над виконанням законодавства про захист працівників суду і правоохоронних органів та їх близьких родичів.

Першим елементом цієї системи є суб'єкти публічної адміністрації, які визначають основні напрями державної політики у сфері державного захисту, забезпечують розроблення й ухвалення законів, розподіляють функції між органами виконавчої влади, координують їх діяльність, здійснюють і забезпечують ефективну реалізацію державної політики, до яких можна зарахувати: 1) Президента України; 2) Верховну Раду України; 3) Кабінет Міністрів України; 4) органи державної виконавчої влади; 5) судові органи та ін.

Основним нормативно-правовим актом, який установлює систему особливих заходів державного захисту суддів Конституційного Суду України, суддів та працівників апаратів судів, працівників правоохоронних органів від перешкоджання виконанню

покладених на них законом обов'язків і здійсненню наданих прав, а також від посягань на життя, здоров'я, житло і майно зазначених осіб та їх близьких родичів у зв'язку зі службовою діяльністю цих осіб, є Закон України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» [2].

Аналіз його положень дає змогу виділити ще декілька груп суб'єктів (залежно від обсягу наділених у процесі державного захисту суддів та працівників правоохоронних органів повноважень), які є елементами інституційної системи органів управління, які забезпечують захист працівників суду і правоохоронних органів, їх близьких родичів, як-от: 1) суб'єкти, які приймають рішення про вжиття спеціальних заходів із забезпечення безпеки; 2) суб'єкти, які здійснюють спеціальні заходи із забезпечення безпеки (забезпечують безпеку) працівників суду і правоохоронних органів, їх близьких родичів; 3) суб'єкти, які здійснюють контроль над виконанням законодавства про захист працівників суду і правоохоронних органів, їх близьких родичів.

До суб'єктів, які приймають рішення про вжиття спеціальних заходів із забезпечення безпеки, слід зарахувати: 1) керівників органів внутрішніх справ (щодо захисту працівників відповідного органу Національної поліції, державної лісової охорони, рибоохорони, органів доходів і зборів, персоналу органів і установ виконання покарань, слідчих ізоляторів та їх близьких родичів); 2) керівників органів служби безпеки (щодо захисту працівників служби безпеки та органів системи Управління державної охорони, їх близьких родичів); 3) керівників органу прокуратури (щодо захисту працівників прокуратури та їх близьких родичів); 4) голів суду (щодо захисту працівників відповідного суду та інших органів, зазначених у ст. 2 Закону України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» та їх близьких родичів); 5) Голови Конституційного Суду України (щодо захисту судді Конституційного Суду України та його близьких родичів за заявою такого судді); 6) керівників органів охорони державного кордону України (щодо захисту працівників цих органів та їх близьких родичів); 7) керівників розвідувальних органів України (щодо захисту співробітників цих органів та їх близьких родичів); 8) керівників органу військового управління Сил спеціальних операцій Збройних Сил України (щодо захисту військовослужбовців Сил спеціальних операцій Збройних Сил України та їх близьких родичів); 9) керівників органів управління Військової служби правопорядку у Збройних Силах України (щодо захисту військовослужбовців і працівників цієї служби та їх близьких родичів); 10) Директора Національного антикорупційного бюро України, директорів його територіальних управлінь (щодо захисту підлеглих працівників Національного антикорупційного бюро України, а також їх близьких родичів); 11) Директора Державного бюро розслідувань та його заступників (щодо захисту службовців Державного бюро розслідувань та їх близьких родичів); 12) Голову Служби судової охорони та його заступників (щодо захисту співробітників Служби судової охорони та їх близьких родичів).

Слід зазначити, що суб'єкти, які приймають рішення щодо застосування заходів безпеки, є компетентними:

- витребувати необхідні матеріали та одержати пояснення без провадження слідчих дій за заявами і повідомленнями про загрозу безпеці осіб, узятих під захист;
- вимагати від органів, які здійснюють заходи безпеки, застосування додаткових заходів;
- скасовувати здійснювані заходи повністю або частково [2].

Суб'єктами, які здійснюють спеціальні заходи із забезпечення безпеки (забезпечують безпеку) працівників суду і правоохоронних органів, їх близьких родичів, є: 1) органи служби безпеки (щодо працівників служби безпеки і органів системи Управління державної охорони); 2) органи охорони державного кордону України (щодо працівників органів охорони державного кордону); 3) відповідні розвідувальні органи України (щодо співробітників

розвідувальних органів України та їх близьких родичів); 4) підрозділи Сил спеціальних операцій Збройних Сил України (щодо військовослужбовців Сил спеціальних операцій Збройних Сил України та їх близьких родичів); 5) підрозділи Служби судової охорони (щодо суддів, працівників апарату суду та їх близьких родичів); 6) органи управління Військової служби правопорядку у Збройних Силах України (щодо військовослужбовців і працівників Військової служби правопорядку у Збройних Силах України); 7) підрозділи Національної поліції України (щодо судді Конституційного Суду України та його близьких родичів); 8) відповідні підрозділи Національного антикорупційного бюро України (стосовно працівників Національного антикорупційного бюро України та їх близьких родичів); 9) на органи Державного бюро розслідувань (щодо працівників Державного бюро розслідувань); 10) відповідні підрозділи Служби судової охорони (щодо співробітників Служби судової охорони та їх близьких родичів); 11) на поліцію (щодо інших працівників, зазначених у ст. 2 Закон України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів»); 12) відповідний підрозділ установи виконання покарань чи слідчого ізолятора (щодо працівників суду, правоохоронних органів та їх близьких родичів, якщо їх тримають в установі виконання покарань чи слідчому ізоляторі).

До основних обов'язків, якими наділені суб'єкти, які забезпечують безпеку, можна зарахувати такі:

- негайне реагування на кожен випадок протиправних дій, що став їм відомим, щодо осіб, узятих під захист;
- забезпечення захисту життя, здоров'я, гідності, житла та майна осіб, взятих під захист, відповідно до характеру загрози;
- своєчасне повідомлення підзахисних осіб про зміну або скасування заходів щодо їх безпеки;
- дотримання законності;
- ставлення з повагою до прав і свобод громадян.

Із метою забезпечення державного захисту в структурі зазначених органів повинні створюватись спеціальні підрозділи [2].

Суб'єктами, які здійснюють контроль за виконанням законодавства про захист працівників суду і правоохоронних органів, їх близьких родичів, є: 1) голова суду; 2) Голова Служби судової охорони; 3) Міністр оборони України; 4) Голова Служби безпеки України; 5) Голова Служби зовнішньої розвідки України; 6) Генеральний прокурор; 7) Голова Конституційного Суду України; 8) Голова Національної поліції; 9) Голова Державної прикордонної служби України; 10) керівник розвідувального органу Міністерства оборони України; 11) керівник органу військового управління Сил спеціальних операцій Збройних Сил України.

При цьому суб'єкти, які здійснюють заходи безпеки, мають право:

- визначати перелік заходів безпеки, засоби та методи їх застосування, змінювати і доповнювати ці заходи (за необхідності);
- вимагати від підзахисних осіб додержання умов здійснення заходів безпеки, а також виконання законних розпоряджень, пов'язаних із застосуванням цих заходів;
- звертатися до органу, який приймає рішення про застосування заходів безпеки, з клопотанням про вирішення питання щодо їх застосування стосовно осіб, узятих під захист, у процесі виконання ними своїх службових обов'язків [2].

Вищезазначене дає змогу говорити про те, що в більшості випадків один і той же суб'єкт одночасно є суб'єктом, який: визначає основні напрями державної політики у сфері державного захисту; має право на державний захист; приймає рішення про вжиття спеціальних заходів із забезпечення безпеки; здійснює реалізацію прийнятого рішення та здійснює контроль за його виконанням. Така система не є ефективною.

Вважаємо, що інституційна система органів управління, які забезпечують державний захист працівників суду і правоохоронних органів, їх близьких родичів, підлягає докорінному перегляду. Слід утворити окремий орган із наданням йому функцій державного захисту працівників суду і правоохоронних органів, їх близьких родичів.

Висновки. Підсумовуючи, можна дійти висновку, що інституційна система органів управління, які забезпечують державний захист працівників суду і правоохоронних органів, їх близьких родичів, є широким поняттям і включає:

а) суб'єктів публічної адміністрації, які визначають основні напрями державної політики у сфері державного захисту, забезпечують розроблення й ухвалення законів, розподіляють функції між органами виконавчої влади, координують їх діяльність, здійснюють і забезпечують ефективну реалізацію державної політики (до них зараховано Президента України; Верховну Раду України; Кабінет Міністрів України; органи державної виконавчої влади; судові органи та ін.);

б) суб'єктів, які приймають рішення про вжиття спеціальних заходів із забезпечення безпеки (до них зараховано керівників органів внутрішніх справ, керівників органів служби безпеки, керівників органів прокуратури, голову суду, Голову Конституційного Суду України, керівників органів охорони державного кордону України, керівників розвідувальних органів України, керівників органів управління Військової служби правопорядку у Збройних Силах України, Директора Національного антикорупційного бюро України, директорів його територіальних управлінь, Директора Державного бюро розслідувань та його заступників, Голову Служби судової охорони та його заступників);

в) суб'єктів, які здійснюють спеціальні заходи із забезпечення безпеки (забезпечують безпеку) працівників суду і правоохоронних органів, їх близьких родичів (до них зараховано органи служби безпеки, органи охорони державного кордону України, відповідні розвідувальні органи України, підрозділи Служби судової охорони, органи управління Військової служби правопорядку в Збройних Силах України, відповідний підрозділ Національної поліції України, відповідні підрозділи Національного антикорупційного бюро України, органи Державного бюро розслідувань, відповідні підрозділи Служби судової охорони, поліцію);

г) суб'єктів, які здійснюють контроль над виконанням законодавства про захист працівників суду і правоохоронних органів та їх близьких родичів (до них зараховано голову суду, Голову Служби судової охорони, Міністра оборони України, Голову Служби безпеки України, Голову Служби зовнішньої розвідки України, Генерального прокурора, Голову Конституційного Суду України, Голову Національної поліції, Голову Державної прикордонної служби України, керівника розвідувального органу Міністерства оборони України, керівника органу військового управління Сил спеціальних операцій Збройних Сил України).

Визначено, що інституційна система органів управління, які забезпечують державний захист працівників суду і правоохоронних органів, їх близьких родичів, підлягає докорінному перегляду. З огляду на це, запропоновано утворити окремий орган із наданням йому функцій державного захисту працівників суду і правоохоронних органів, їх близьких родичів.

Список використаних джерел:

1. Золотніков О.С. Доручення правоохоронного органу як підстава для проведення огляду (переогляду) товарів, транспортних засобів комерційного призначення. *Правові новели*. 2020. № 10. Т. 2. С. 52–59.
2. Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів : Закон України від 23.12.1993 р. № 3781-XII. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3781-12>.